

І.В.ПАСІЧНИК, канд. екон. наук

Харківський банківський інститут Української академії банківської справи

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ ЯК ІНДИКАТОР ЙОГО НАДІЙНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ

Аналізується рейтингова оцінка діяльності комерційних банків як важливого чинника розвитку банківської системи України в цілому. Розглянуто різні конкретні методи обчислення рейтингу банку як класичні, які використовуються комерційними банками в щоденній практиці, так і авторські теоретичні розробки, представлені в економічній літературі.

Розвиток і функціонування банківської сфери сьогодні відбувається на тлі постійно змінюваної загальноекономічної та соціально-політичної ситуації, що впливає на надійність та ефективність виконання банківськими установами своїх функцій. Подальший розвиток системи українських банків вочевидь вимагає від керівництва комерційних банків переходу від інтуїтивного, стихійного управління до виваженого, обґрунтованого та професійного, що спирається на певну аналітичну базу. У зв'язку з цим перед спеціалістами комерційних банків, їх діловими партнерами, державними наглядовими органами постає питання про необхідність застосування певних методик визначення поточного й майбутнього стану банку, його потенційних можливостей, слабких сторін тощо. Лише в останні роки проблема комплексної оцінки ефективності основних банківських операцій та надійності банківської системи України почала набувати першорядного значення. Для здійснення такої оцінки необхідним є відповідний інструментарій, до якого відносять узагальнюючі оцінки діяльності банку на основі рейтингів.

Досліджувана тема є недостатньо опрацьованою в економічній літературі. Розгляд банківських рейтингових систем представлений в наукових розробках В.В.Вітлінського, Е.В.Галицької, С.С.Герасименка, А.В.Головача, А.М.Єріної, В.Б.Захожай, І.М.Парасій-Вергуненко, О.В.Пернарівського, К.С.Раєвського, Л.О.Свистун-Золотаренко, В.Г.Швеця та ін. Окремі аспекти аналізу надійності та ефективності банків досліджені такими вченими, як І.Ансоф, В.Кромонов, В.Новикова, П.Роуз, Д.Пліон, Дж.Сінки, Є.Четиркін, П.Чумачов, А.Шматов та ін.

Слід зазначити, що здобутки зарубіжної науки з банківського аналізу можуть бути використані в Україні здебільшого на рівні ідей, оскільки вони спираються на законодавчу базу та економічні реалії своїх країн, на існування стабільної банківської системи та розгалуженої інфраструктури фінансового ринку, політику економічної лібералізації, на рівний та вільний доступ усіх банків до світових ринків. Про-

те умови функціонування вітчизняних банків суттєво відрізняються від економічного середовища, в якому працюють банки іноземні. Щодо досліджень російських учених, то попри певну схожість процесів реформування економіки в Україні та в Росії, широкому застосуванню російських напрацювань у вітчизняній банківській практиці заважають істотні відмінності, що стосуються насамперед систем бухгалтерського обліку, форм звітності, податкового законодавства, принципів та методів регулювання діяльності комерційних банків з боку Національного банку України та Центрального банку Росії. Усе це обумовлює необхідність теоретичних напрацювань та глибинного аналізу банківської системи на рідних теренах.

Рейтинг визнано в світі як інструмент, призначений для порівняльного аналізу динамічно розвинених систем. Рейтинг банків комплексно характеризує їхню діяльність і встановлює узагальновану оцінку фінансового стану за стандартизованим набором показників. Існують полярні точки зору на спрямованість рейтингів: деякі автори вважають, що „рейтингова оцінка банку не може слугувати мірилом фінансової стійкості банків, ...а лише показує позицію банку в загальній сукупності банків” [1, с.145]. У той же час інші автори зазначають, що „визначення рейтингу полягає не в тому, щоб розставити банки в шеренгу „за зростом”, а в об’єктивній оцінці стану як великого, так і малого банку” [2, с.4]. У будь-якому разі, рейтинг надійності – „обличчя банку на міжнародних і внутрішніх ринках” [3, с.52].

12 грудня 2003 р. за ініціативою НБУ, міжнародного центру перспективних досліджень та національного рейтингового агентства „Кредит-рейтинг” відбулася міжнародна конференція „Ризик-менеджмент і кредитні рейтинги в Україні”, присвячена, зокрема, рейтинговим оцінкам діяльності комерційних банків. На ній зазначалося, що побудова рейтингових оцінок суб’єктів ринку провідними світовими агентствами є необхідною умовою входження на міжнародні ринки капіталу, оскільки самий факт проходження рейтингових процедур для закордонного інвестора змінює ризик співпраці з невизначеного до фіксованого. Уряд України приділяє велику увагу співробітництву з міжнародними рейтинговими агентствами, проте необхідно також розвивати систему національних рейтингів для потреб внутрішнього ринку. Кредитний рейтинг України низький, і жодна компанія України не може мати рейтинг, вищий за рейтинг країни, тому всі учасники фінансового ринку в межах міжнародної шкали диференціації сконцентровані на вузькому відтинкові. Цим обумовлена розробка національної шкали, яка дозволяє чітко диференціювати учасників внутрішнього ринку. Зазначимо також, що послуги міжнародних рейтингових агентств ма-

ють високу вартість, і дозволити собі цю процедуру можуть лише найбільші банки країни, які мають намір активно працювати на міжнародних фінансових ринках.

В Україні за допомогою рейтингів здійснюється оцінка надійності й ефективності банківських установ, а також оцінка їх кредитоспроможності. Надійність комерційних банків – це динамічна стійкість до змін на фінансовому ринку, яка складається під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників. Ефективність банківської установи – це результативність економічної діяльності, яка виражається в реалізації економічних програм і заходів та характеризується відношенням отриманого ефекту до витрат ресурсів на досягнення цього ефекту. Безумовно, рейтинговий аналіз не може гарантовано визначити абсолютну надійність чи ефективність банківської установи. Непередбачуваність економіки, нестабільна політична ситуація спричиняють прямий вплив на банківську систему, проте їх неможливо прогнозувати. Тому жодна рейтингова методика не є універсальною, і не існує єдиного обґрунтованого підходу до побудови рейтингової системи оцінювання діяльності комерційних банків України. У практиці роботи рейтингових агентств використовуються різноманітні методики рейтингового оцінювання, які класифікують за різними підставами. Доцільною й досить повною постає наступна класифікація рейтингових методик:

- *за формою власності* – державні та недержавні;
- *за сферою розповсюдження* – національні та міжнародні;
- *за ступенем прозорості* – відкриті та закриті;
- *за формою спостереження* – комбіновані та дистанційні;
- *за способом згортки* – адитивні та мультиплікативні;
- *за формою подання* – числові, літерні та графічні;
- *за моделлю показника* – статичні та динамічні;
- *за методом побудови* – бальні та індексні;
- *за способом оцінювання* – експертні, бухгалтерські та змішані.

Традиційний для України спосіб вибору банку-партнера ґрунтується на аналізі балансових показників комерційного банку. Звичайно такий аналіз обмежується застосуванням так званої методики адитивної згортки, згідно з якою розраховуються коефіцієнти ліквідності, прибутковості, достатності капіталу, крос-коефіцієнт тощо. Потім для розрахованих коефіцієнтів експертним шляхом визначаються певні ваги, обраховується сума добутків коефіцієнтів на їхню вагу, і на основі отриманих результатів виводяться інтегральні оцінки комерційних банків. Головна загроза припуститися помилки при виборі банку-партнера на підставі інтегрального рейтингу полягає в тому, що він

описує фінансовий стан банку в періоди, які вже минули. Окрім того, адитивна згортка, яка на сьогодні є основним принципом побудови рейтингів, дає можливість компенсувати негативне значення одного показника, що входить до складу рейтингів, високою оцінкою іншого. Наслідком означених недоліків є збільшення помилковості висновків.

Існуючі рейтингові системи оцінювання діяльності комерційних банків – закордонні та вітчизняні – мають певні недоліки, до яких можна віднести недосконалість інформаційної бази, відсутність оперативності в наданні рейтингової інформації та диференціації категорій користувачів. До основних переваг варто віднести наявність державних і недержавних рейтингових методик, комплексність оцінки надійності й ефективності діяльності банків, використання дистанційного спостереження, сприяння більшій прозорості банківської системи, наявність результатів рейтингового оцінювання, можливість прийняття виважених управлінських рішень.

Вірогідність рейтингів залежить, перш за все, від достовірності фінансової інформації, використаної для розрахунку різноманітних показників діяльності банку. Інформаційними джерелами для рейтингового аналізу постають фінансові звіти комерційних банків. Спірним питанням є кількість необхідних для побудови рейтингу показників, оскільки одні автори наполягають на мінімумі [4, с.36], інші – на максимальній кількості різнопланових показників, які всебічно висвітлюють діяльність банківської установи [5, с. 65]. Зазвичай для рейтингової оцінки надійності й ефективності застосовуються різноманітні показники банківської діяльності. Так, при аналізі надійності банку доцільно використовувати наступні групи показників:

- достатність капіталу;
- якість активів;
- прибутковість;
- ліквідність;
- зобов'язання.

Оцінювання стану ефективності діяльності комерційного банку проводять за наступними показниками:

- часткові показники роботи банку (показники прибутковості та продуктивності праці);
- інтегральні показники ефективності діяльності (прибутковість активів та капіталу).

Різниця між частковими показниками прибутковості та показниками продуктивності праці банку полягає в базі порівняння. За загальноприйнятою практикою при визначенні показників прибутковості базою порівняння слугує індикатор, що дозволяє характеризувати роз-

мір банку. Як правило, таким індикатором є середні сукупні активи банку за певний період. Така методика обчислення прибутковості дозволяє проводити зіставлення розрахованих показників різних банків та за умови екстенсивного розвитку банку здійснювати екстраполяцію отриманих результатів. Водночас при визначенні показників продуктивності базою порівняння слугують індикатори, не пов'язані з розміром банку, які характеризують його витрати. Такі показники доцільно застосовувати при ретроспективній оцінці ефективності управління банком, і вони не підлягають екстраполяції на основі припущення про екстенсивний шлях розвитку банку. Інтегральні показники використовуються для комплексної оцінки ефективності банку.

Що стосується найбільш розповсюджених рейтингових методик оцінювання діяльності комерційних банків, то до них можна віднести наступні. Номерні методики, або ренкінги (rankings), передбачають обчислення сукупності значень обсягових та інших показників фінансового стану банків та присвоєння усім банкам певного місця в рейтингу за кожним з оцінюваних показників. Ці методики є досить простими, але вони фактично не дозволяють оцінити фінансову стійкість банків. Бальні методики дозволяють отримати інтегральну оцінку фінансового стану банку в балах, що присвоюються за кожним показником за шкалою, визначеною експертами, і за загальною сумою балів банк зараховується до певної категорії. Найпопулярніша серед бальних методик — рейтингова система CAMELS, що використовується в Україні з додатковими факторами, доповненими вітчизняними фахівцями.

Регресійна методика визначає певну сукупність банків, розраховує значення факторних показників по кожному банку та середніх за сукупністю. З метою елімінування масштабу показників обчислюються узагальнювані показники у вигляді відношення показників окремих банків до середнього значення за сукупністю, потім усереднюються узагальнювані показники шляхом розрахунку середніх величин. Далі визначається взаємозв'язок між результатами банківської діяльності та факторами, що їх визначають, за допомогою кореляційно-регресійного аналізу. Перевагою зазначеного методу є отримання об'єктивної оцінки, що ґрунтується на аналізі взаємозв'язків з ефектом, і можливість оновлення оцінки ваги відповідно до змін впливу факторів на результати діяльності [1, с.146-147].

Індексна методика визначає оцінні показники фінансового стану банку та вагові коефіцієнти для кожного з показників, вибір вагових коефіцієнтів проводиться експертами. Проводиться розрахунок параметричних коефіцієнтів і узагальнюваного рейтингового індексу банку. Ця методика дає цифрову базу для розрахунку лімітів, її головна

проблема – вибір найважливіших та найінформативніших фінансових коефіцієнтів [1, с. 147]. Дуже відомою на пострадянському просторі є методика В.Кромонова, що ґрунтується на застосуванні індексного методу. За цією методикою розраховуються параметричні коефіцієнти: генеральний коефіцієнт надійності (K1), коефіцієнт миттєвої ліквідності (K2), крос-коефіцієнт як співвідношення сукупних зобов'язань до ризикових активів (K3), генеральний коефіцієнт ліквідності (K4), коефіцієнт захищеності капіталу (K5), коефіцієнт фондової капіталізації прибутку як відношення власного капіталу до сформованого статутного фонду (K6). Поточний індекс надійності розраховується за формулою [6]

$$N = 0,45K1 + 0,2K2 + 0,1K3 / 3 + 0,15K4 + 0,05K5 + 0,05K6 / 3.$$

Існує також методика рейтингової оцінки Ширинської, яка фактично є вдосконаленим варіантом методики Кромонова за рахунок використання ще й коефіцієнтів рентабельності. Вітчизняними економістами розроблена методика рейтингової оцінки банків, за результатами якої банки класифікуються на чотири групи: група лідерів (надійність вища за середню, рентабельність вища за середню), група надійних банків (надійність перевищує середню, рентабельність нижче середньої), група прибутково орієнтованих банків (надійність нижча від середньої, рентабельність перевищує середню), група ризику (надійність і рентабельність нижче за середню) [7].

В економічній літературі пропонуються також розробки інших авторських рейтингових систем. Так, пропонується на основі офіційно оприлюдненої звітної інформації про діяльність банків застосовувати кластерний аналіз сукупності банків, враховуючи наступні показники: 1) рентабельність активів, рентабельність капіталу, чиста процентна маржа, показник використання залучених коштів як група показників ефективності діяльності; 2) сукупні активи, рівень працюючих активів як група показників якості активів; 3) рівень леверіджу як показник якості пасивів; 4) достатність капіталу; 5) миттєва ліквідність, стабільність ресурсної бази як показники ліквідності; 6) коефіцієнт клієнтської бази, коефіцієнт захищеності від ризику як показники якості менеджменту [8].

Слід відзначити також дискримінантний аналіз ефективності банківської діяльності, ґрунтований на основному результативному показникові прибутковості роботи банку – рентабельність активів (ROA). На даний показник впливають численні фактори, у тому числі такі, які можна кількісно оцінити на основі даних балансу або звіту про прибутки та збитки. Зокрема, необхідно враховувати наступні показники: чистий відсотковий прибуток, спред, чисту відсоткову позицію, чис-

тий комісійний прибуток (збиток), чистий торговельний прибуток (збиток), чисті банківські операційні прибутки (збитки), чисті небанківські операційні прибутки (збитки), чисті зміни в резервах, характеристики динаміки активів та власного капіталу [8]. Зазначимо, що в наведених методиках застосовуються експертні оцінки ваги кожного показника.

Деякі автори взагалі вважають рейтингове оцінювання недосконалою методикою, замість якої доцільно проводити так званий аналіз динамічної фінансової рівноваги банку, трактованої як узагальнююча характеристика, у котрій інтегровано всі часткові фінансові оцінки діяльності банку, такі як ліквідність, платоспроможність, надійність, фінансовий стан, фінансова стійкість банку [9]. Для реалізації подібного системного підходу та формалізованого опису не лише стану системи, тобто статичного аналізу, але й руху системного об'єкта в часі, тобто динамічного аналізу, пропонується використовувати методику побудови динамічного нормативу. Сутність зазначеної методики складає формування інтегральних оцінок за допомогою динамічного нормативу – рангового ряду аналітичних показників, упорядкованих за ознакою міри їх динаміки (темтів зростання) у такий спосіб, що підтримання цього порядку в реальній діяльності банку забезпечує отримання кращих проти попереднього періоду фінансових результатів. На основі цього методичного підходу будується нормативно-індексна модель аналізу динамічної фінансової рівноваги банку.

Побудова моделі фінансової рівноваги банку розпочинається з формування системи аналітичних показників діяльності банку, які включаються до динамічного нормативу. Добір зазначених показників є складною процедурою, і він повинен ґрунтуватися на наступних принципах: об'єктивність, істотність, технологічна значущість для банку, комплексність, поєднання нормативних вимог НБУ з ініціативною оцінкою діяльності з боку самого банку. Основні групи показників, які доцільно включати до динамічного нормативу, такі: ліквідність, достатність капіталу, ефективність (дохідність, прибутковість), якість активів та ризики. Після добору показників здійснюється економічна інтерпретація динамічних співвідношень між відібраними показниками та їх ранжування за темпами зростання. У такий спосіб оцінюються динамічні властивості системи, які жодним окремим показником виразити неможливо, адже ранговий ряд темтів зростання показників дає змогу подати їхню динаміку у взаємному відношенні. За результатами виявлених співвідношень між темпами зростання аналітичних показників формується динамічний норматив, який трактується як своєрідний еталон фінансової рівноваги банку. З урахуванням зна-

чуності окремих показників та впорядкування ряду індексів їхньої динаміки будується динамічний норматив фінансової рівноваги банку – сукупність базових співвідношень, до переліку яких включають як деякі обов'язкові нормативи НБУ, так і показники, які централізовано не регулюються, проте справляють суттєвий вплив на фінансову діяльність банку [9]. Головна перевага описаної моделі полягає в тому, що вона дозволяє оцінювати не лише статичну компоненту (стійкість), але й динамічну (розвиток, рух). Власне, і концепція банківського нагляду на національному рівні зрушила від статичного до перспективного, коли на інституціональному рівні було прийняте рішення про перехід в оцінюванні діяльності банків від системи CAMELS до системи COP. Крім того, модель динамічної фінансової рівноваги може бути використана на різних рівнях ієрархії: як банківської системи загалом, так і окремих груп банків, банківських установ, навіть структурних підрозділів окремих банків.

В умовах ринкової економіки банківська діяльність супроводжується значними ризиками, і оцінка ризиків, з якими стикається банк у своїй діяльності, є важливою складовою аналізу його фінансового стану. Про це свідчить і вищезазначена система банківського нагляду на основі оцінки ризиків (COP), впроваджена Департаментом банківського нагляду НБУ з 2004 р. За цією системою банківський нагляд на нових засадах має містити наступні складові: ідентифікацію ризиків із загальноприйнятими й поширеними визначеннями основних операцій, що їх обумовлюють; встановлення ризиків за допомогою загальноприйнятих способів їх оцінки; оцінки систем управління ризиками банку; розроблення стратегії нагляду за банком на основі результатів із визначення ризиків та якості управління ними; відображення висновків у відповідних документах та доповідній записці щодо інспектування для правління та ради банку [10]. На нашу думку, той факт, що Нацбанк України відмовився від оцінювання банків на основі системи CAMELS, яка є підґрунтям багатьох вітчизняних і закордонних рейтингів, на користь COP, є свідченням необхідності вдосконалення існуючих рейтингових методик, які повинні в цілому оцінювати не лише поточний стан банківської установи, але й прогнозувати майбутні перспективи розвитку. В Україні про певну стабілізацію функціонування банківської системи та зниження ризиків активних операцій свідчить збільшення долі довгострокових кредитів у кредитному портфелі з 14 у 2001 р. (3,3 млрд. грн.) до 42% у 2004 р. (37,3 млрд. грн.), а також зниження долі проблемних кредитів у загальному обсязі кредитного портфелю з 11,3 у 2001 р. до 3% у 2004 р. (розраховано за [11, с.65]).

При розробці методики рейтингового оцінювання необхідно враховувати специфічні потреби користувачів, до яких належать: керівництво, працівники банку та його акціонери (тобто внутрішні користувачі); органи банківського нагляду, банки-кореспонденти, клієнти, конкуренти, рейтингові агентства, засоби масової інформації (тобто зовнішні користувачі). З іншого боку, доцільно розробити універсальну методику побудови рейтингової системи оцінювання комерційних банків, незалежну від специфічних вимог користувачів, яка б мінімізувала вплив суб'єктивного чинника на процес оцінювання.

Існує такий наслідок побудови рейтингових систем оцінювання комерційних банків як створення іміджу банку, що постає у свідомості потенційних клієнтів віддзеркаленням комерційно важливих характеристик банку. Певний інтерес представляє практичне дослідження ваги різних складових іміджу банку на основі опитування фізичних та юридичних осіб – клієнтів банку (обсяг вибіркової сукупності 400 клієнтів). Респондентам було запропоновано проранжувати показники іміджу банку за ступенем їх значимості (максимально значущий показник відповідає 15 балам, мінімально – 1). Було отримано такі результати:

Ранжування показників іміджу банку

Показники	Ранг показника для	
	потенційних клієнтів	ділових партнерів
Фінансова стійкість	14	13
Умови платежів і система знижок	13	10
Обсяг сервісу	12	14
Інноваційність	9	12
Гнучкість цін банківських послуг	9	8
Конкурентний статус	9	4
Рекламна політика	8	10
Швидкість реагування на надання послуг	8	7
Загальна відомість і репутація	4	3
Престиж банку	2	4

Комерційні банки є фінансовими установами, діяльність яких значною мірою ґрунтується на довірі з боку клієнтів, адже вони розпоряджаються значною частиною суспільного капіталу, тому пріоритетне значення можуть мати такі характеристики як надійність і стабільність. За обставин, що склалися в нашій країні, орієнтацію на стабільність можна вважати найдоцільнішою політикою комерційного банку, і така політика повинна ґрунтуватися на даних комплексного економічного аналізу.

Існує ряд суперечностей, пов'язаних з використанням рейтингових систем оцінювання діяльності банків. Наприклад, з одного боку, результати даного оцінювання повинні бути відкриті громадськості, оскільки принципом побудови економічної системи в Україні постулюється прозорість, проте, з іншого боку, публікація рейтингів у ситуації, коли банк переживає певні труднощі, які загалом не призводять до серйозних наслідків, може привести до паніки вкладників цього банку та масового відтоку депозитів, що значно погіршить фінансовий стан банку. По-друге, оцінювання банківської діяльності має ґрунтуватися не лише на кількісних, але й на якісних показниках, що унеможлиблює аналіз без експертних оцінок, які, з іншого боку, мають суб'єктивний характер і тому можуть бути хибними. По-третє, рейтингове оцінювання здебільшого здійснюється дистанційним способом, а дистанційний аналіз також може призвести до помилок висновків. За словами Р.Портера, „в органах банківського нагляду США вважається прописною істиною, що реальну якість активів можна оцінити виключно в ході інспекційної перевірки на місці, тому що кожний кредит має аналізуватися індивідуально” [12]. З іншого боку, складання рейтингу не дистанційним, а інспекторським методом потребує наявності великого штату кваліфікованих працівників, що найчастіше українські рейтингові агентства не можуть собі дозволити.

Підсумовуючи, зазначимо, що рейтингове оцінювання банківської діяльності є необхідною передумовою прозорості фінансового ринку країни. Рейтинги банків є індикаторами їх надійності та ефективності для потенційних вкладників, інвесторів, банків-партнерів тощо, крім того, вони є підґрунтям державного банківського нагляду. Безумовно, потрібно розрізняти рейтинги банків для професійних потреб, розраховані на професіоналів, та рейтинги, відкриті для широкого загалу. Потрібно розвивати національну мережу рейтингових агентств, вдосконалювати як методики обчислення рейтингів, які б вимірювали і поточний, і прогнозований майбутній стан банків, так і кваліфікацію фахівців. Також треба вдосконалювати нормативно-правову базу, щоб мінімізувати можливість подання неправдивої інформації банками та уникнути фальсифікованих рейтингів. На сьогодні існує багато недоліків рейтингової системи оцінювання, вона потребує універсалізації критеріїв та загального вдосконалення, проте, безумовно, наявність рейтингових оцінок банків є важливим чинником розвитку банківської системи України.

І.Батковський В.А. Рейтингова оцінка діяльності банків // Фінанси України. – 2004. – № 5. – С. 145–150.

2. Лаврушин О., Агапов Ю. Благополучный баланс банка не гарантирует его надежность // Финансовые известия. – 1993. – № 27. – С. 4–5.
3. Дубілет О. Основні критерії ефективності українських банків // Вісник НБУ. – 1998. – № 3. – С. 52–54.
4. Науменко В. Спроба оцінити надійність // Вісник НБУ. – 1998. – № 4. – С. 35–38.
5. Незнамова А.С. Переваги та недоліки рейтингових методик вивчення надійності та ефективності банківської діяльності // Банківська справа. – 2002. – № 2(44). – С. 63–69.
6. Шеремет А. Финансовый анализ в коммерческом банке. — М.: Финансы и статистика, 2001. – 255 с.
7. Ширинская Е.Б. Операции коммерческих банков: российский и зарубежный опыт. – 2-е изд., доп. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 158 с.
8. Незнамова А.С. Удосконалення формування рейтингових систем оцінки ефективності та надійності комерційних банків // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – 2002. – Випуск 146. – С. 121–126.
9. Примостка Л.О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі. – К.: КНЕУ, 2002. – 316 с.
10. Крупка М.І, Кончаківський І.В, Скаско О.І. Роль системи оцінки ризиків (COP) у забезпеченні стабільності комерційних банків України // Фінанси України. – 2004. – №9. – С. 100–104.
11. Основні показники діяльності банків України на 1 липня 2004 р. // Вісник НБУ. – 2004. – № 8. – С. 65.
12. Бюлетень фінансової інформації. – 1996. – № 1. – С. 8–12.

Отримано 31.03.2005

УДК 658

Т.С.МОЛОДОΡЯ

Харківський банківський інститут Української академії банківської справи

РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ РЕСУРСІВ У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА

Розглядається взаємозв'язок внутрішніх та зовнішніх чинників забезпечення конкурентоспроможності з інтелектуальними ресурсами підприємства.

Глобалізація та загострення конкуренції в сучасному суспільстві як сутнісні риси сучасної цивілізації [9] обумовлюють кардинальні зміни стану підприємств в економіці: зміцнюється інтеграція виробництва та науки, зростає наукоємність виробництва, прискорюється процес накопичення інформації і посилюється значущість використання її як економічного ресурсу, підвищуються вимоги до освітнього рівня працівників, трансформується середовище споживання і вимоги до продукції, вичерпуються екстенсивні фактори економічного зростання й підвищення конкурентоспроможності, змінюються стереотипи мислення. В таких умовах позначилась тенденція різкого посилення ролі та значення інтелектуальних ресурсів у забезпеченні соціально-економічного розвитку.

Наука відреагувала на цю тенденцію активізацією досліджень